

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע אמור תש"ף

"זְכוּרֹן תְּרוּעָה" על דין ועל רחמים

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"זְכוּרֹן תְּרוּעָה" (ויקרא כ"ג כד), הוא ביטוי מיוחד, המופיע בפרשיית המועדות שבפרשת אמור. במבט ראשון, לא ברור הקשר בין שתי המילים המרכיבות את הביטוי, ולכאורה אין לו פשר. הדרשה המפורסמת על פסוק זה מופיעה במסכת ראש השנה: "אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא: כתוב אחד אומר "שבתון זכרון תרועה", וכתוב אחד אומר "יום תרועה יהיה לכם". לא קשיא; כאן - ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן - ביום טוב שחל להיות בחול" (דף כט ע"ב).

לדבריו, לכאורה, פסוק זה מלמדנו שאם ראש השנה חל בשבת לא תוקעים בו בפועל בשופר, במקרה זה רק מזכירים את התקיעה. ברור שאין זה פשט הכתוב, שהרי מן התורה תוקעים בשופר גם בשבת, אלא שחכמים תקנו שאין תוקעים: "גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים" (שם). לכן, רש"י על אתר מפרש: "זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל (וכך תתעורר מידת הרחמים)" (בסיס דבריו מצוי בתוספתא מסכת ראש השנה פ"ב ה"י). הרמב"ן (שם) מקשה על רש"י:

"א. והיה צריך הרב להביא גם פסוקי המלכיות מן המדרש, שלא יתכן שיזכיר הכתוב פסוקי הזכרונות ושופרות ולא יזכיר המלכיות ... ב. (ועוד) אבל כל זה אסמכתא מדבריהם", כלומר החיוב להזכיר את פסוקי זכרונות ושופרות הוא מדרבנן אם כך זה לא הפשט בפסוק. מסיבות אלה הרשב"ם בקיצור נמרץ ביאר (שם): "על ידי התרועה תזכרו למקום. כדכתיב "והריעותם בחצוצרות וגו' ונזכרתם" וגו' (במדבר י' ט, עיינו גם באבן עזרא בפסוק הבא).

צריך להבין מה פירוש דבריו "תזכרו למקום" וכי יש שכחה במרום? כדי להבין את עומק דבריו, נצטט עוד קטע מדברי הרמב"ן: "ולא פירש הכתוב טעם המצוה הזאת, למה התרועה, ולמה נצטרך זכרון לפני השם ביום הזה יותר משאר הימים, ולמה יצוה להיותו מקרא קדש כלל. אבל מפני שהוא בחדשו של יום הכפורים בראש החודש נראה שבו יהיה דין לפניו יתברך כי בס ידין עמים, בראש השנה ישב לכסא שופט צדק, ואחרי כן בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו. נרמז בכתוב הענין כאשר נודע בישראל מפי הנביאים ואבות קדושים: ועל דרך האמת, תרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנאמר (תהלים פ"ט טז) "אשרי העם יודעי תרועה", וכענין שכתוב (ירמיה ד' יט) "תרועת מלחמה", כי השם איש מלחמה. אם כן, "יום תרועה יהיה לכם", שיהיה היום לתרועה לנו, וכן "זכרון תרועה מקרא קדש", שיהיה הזכרון בתרועה, ולפיכך הוא מקרא קודש" (שם).

ננסה להציע ביאור לדבריהם העמוקים, של הרשב"ם והרמב"ן ואולי זו גם כוונת רש"י. הרמב"ן, בדרשתו לראש השנה, האריך יותר והוכיח כי הפועל זכר בבנין הפעיל, כמו מזכיר, משמעותו משפט ודין. (נרחיב בנושא זה בספרי צפנת שמואל – מלכות דוד, שיצא לאור בע"ה בקרוב).

לפי זה, ראש השנה=יום הזכרון, שמשמעותו - יום המשפט, היום בו דן הקב"ה את כל באי עולם. לכן, זכרון הוא מלשון זכר, הצד הגברי שמסמל יותר את מידת הדין. זו הסיבה שמצוות ברית המילה נוהגת אך ורק בזכרים (העמים המלים את בנותיהם הם אכזריים ושפלים במידה שאין כמותה). אין לך מצווה הקשורה למידת הדין יותר מן המילה, זה מודגש בפרשיית המילה הראשונה בתורה (בראשית י"ג ג - כז) הכתובה אך ורק בשם אלקים, המציין למידת הדין. עכשיו ברור מדוע חייבים בה רק זכרים גם מצד המל ולא רק מצד הנימול. לעומתם, הנקבה - האישה - בעלת הרחם, קשורה בטבורה למידת הרחמים. התרועה היא לשון נקבה היא זו שמעוררת את מידת הרחמים, והיא שעמדה לאבותינו ולנו. (זה גם מה שעומד בעומק הביטוי בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל).

הביטוי "זְכוּרֹן תְּרוּעָה" בא לשלב בין שתי המידות, וללמדנו כי עומק הדין הוא רחמים.

הבה נתפלל כי מידת הדין המתוחה בימים אלה תתגלה כמידת הרחמים שאין לה שיעור וגבולות.

<p>לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע חי באייר תשע"ו</p>	<p>לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח</p>	<p>לע"נ מרים שטרן ע"ה נלבי"ע ה' באב תשע"ט</p>	<p>לע"נ ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - נלבי"ע טי"ז בטבת תש"ף)</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
<p>לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע יי באייר תשע"א</p>	<p>לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ גב' אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז</p>	<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>

לע"נ גיטה ואברהם קליין ז"ל, (אברהם - נלבי"ע בל"ג בעומר תשע"ט)
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חֶמְדַּת הַדָּף הַיּוֹמִי

האם נטילת "גוגל מוגל" בשבת אסורה משום רפואה?

הרב עקיבא כהנא

במשנה (דף סד עמוד ב) נאמר שלאשה מותר לצאת בפלפל שהיא שמה בתוך שינייה, בתנאי שתשים את הפלפל ביום שישי. **הגמרא (סה עמוד א)** מסבירה שהסיבה שאשה שמה את הפלפל בפה היא על מנת להעביר את הריח הרע שיוצא מהפה שלה.

תוספות (ד"ה ובלבד) כתבו בשם הר"ר פורת שהסיבה שהמשנה כתבה שאסור להניח את הפלפל בתוך הפה בשבת היא משום שזה נחשב רפואה, וחכמים אסרו שלא לקחת כל רפואה בשבת, משום שיש גזירה שמא אדם ישחוק עשבים בשבת, על מנת להכין את השיקוי המרפא. **תוספות** דוחים את דבריו ואומרים שהסיבה שלא תכניס לתוך הפה בשבת היא משום שנראה שהאשה מערימה על מנת להוציא את הפלפל למקום אחר.

רבי עקיבא איגר (על המשנה) מתקשה בדברי הר"ר פורת מסיבה אחרת, הוא מוכיח מתוספתא (פרק יב) שנפסקה בשו"ע (אור"ח שכח, לו) שלהעביר ריח רע מהפה, זה כלל לא נחשב לרפואה. משום שרפואה מוגדרת רק כשאדם רוצה לרפא חולי, ולא כשאדם עושה פעולה למניעת ריח רע.

יש להוסיף על דבריו שגם דין המשנה נפסק בשולחן ערוך (שג, טו) אלא שאת דברי השולחן ערוך אפשר להסביר שהוא הבין את המשנה כדברי תוספות שהאיסור הוא בגלל חשש הערמה (עולת שבת ואליה רבה שם), ובעיקרו של דבר מותר להניח פלפל בפה בשבת.

בתפארת ירושלים (על המשנה) כתב שיש לתרץ את דברי הרב פורת שבמקרה שהמטרה בהנחת גרגיר הפלפל בפה היא להעביר ריח רע לזמן קצר, הרי שאין זה ריפוי, והדבר מותר, וזה המקרה בתוספתא, לעומת זאת במשנה מדובר שאשה שמה את הפלפל לזמן מסויים על מנת שירפא את הריח הרע, ויעביר אותו באופן קבוע, במקרה כזה יש להתייחס לזה כרפואה, ויש לאסור, וזהו המקרה במשנה. **עוד כתב שמהגר"א (שו"ע שג, טו ד"ה ובלבד) נראה** שהבין שהשולחן ערוך פסק כדברי ר' פורת, שהסיבה שאסור להניח את הפלפל בשבת היא משום רפואה. **האגלי טל (טוחן אות מו) הקשה על דבריו** שבשני המקורות מדובר על פלפל, שמבואר בגמרא בכתובות (עה) שהוא רק עוזר לזמן קצר להעביר את ריח הפה, ולפי דבריו אין מקום לאסור להניח פלפל בפה בשבת בכלל, ונשאר בצ"ע על שני הפסקים. **קהלת יעקב (על הרמב"ם יט, יג) הסביר שיש לחלק** בין מקרה שבו יש ריח רע מהפה, ואז אסור להניח, לבין מקרה שאין ריח רע מהפה, ורק רוצים למנוע אותו שאז מותר להניח בפה.

המרדכי (שפד) הביא את דברי התוספתא, וכתב **בשם ר' שמחה** שמכאן יש ללמוד שאדם שרוצה לטרוף ביצה ולשים בתוך פיו על מנת לרפא צרידות הדבר מותר, כמו שמותר להעביר ריח הפה משום שאין זה רפואה, **וכך פסק שו"ע (שכח, לח), ערוך השולחן (שכח, נ) כתב** שיש להזהר מלערבב ביצים עם חומרים אחרים בשבת, משום שדבר זה אסור מדין עובדין דחול. **הרב וואזנר (שבט הלוי ח, פג) כתב** שאמנם המהר"ח אור זרוע בתחילת דבריו כתב שמותר לאדם לגרגר בגרונו עשבים בשביל למנוע צרידות, אלא **שלכאורה** בהמשך דבריו (סי' נז) נראה שהוא מסתפק בדבר אם יש להתיר, משום שיש בזה רפואה, והתיר רק משום כבוד הציבור. **וכתב הרב וואזנר** שיש להחמיר שלא לעשות כך, אם יש לו באמת כאב בגרון, או משהו אמיתי שמפריע לו, שהרי השיקוי הזה מרפא, ולא נועד רק להסיר מכשול, ולכן הוא אסור בשבת, ולא כפסקו הגורף של השו"ע. בפועל פסקים אלו של השו"ע היוו מקור למתירים לאכול דברים בשבת שנועדו לפעולות רפואיות לאדם שאיננו חולה (לקיחת ויטמינים בשבת, או כדורים לעזרה רפואית לאנשים עם בעיות פוריות מסוגים שונים, כשמדובר על כדור רפואי, אלא שהוא לא נועד לרפא חולי).

סיכום: במשנה נאמר שיש לאסור להניח פלפל בפה בשבת, ר' פורת הסביר שזה משום רפואה, ועל דבריו היו שהקשו מהתוספתא שממנה עולה שמותר להניח פלפל בפה, תוספות הסבירו שהאיסור הוא משום שזה נראה כמו הערמה, לפי פירוש ר' פורת קשה איך ניתן להסביר את התוספתא לגבי אדם הלוקח תרופה למנוע צרידות, נראה מהשו"ע שמותר לקחת בשבת, אמנם, השבט הלוי כתב שיש להחמיר אם יש לאדם בעייה בגרון שגורמת לצרידות, מדין זה למדו האחרונים לגבי אכילת רפואות שאינם לצרכים רפואיים בשבת.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

נתנאל אילן בן שיינא ציפורה
ויקי ויקטוריה בת דייזי
רבקה רינה בת גרונה נתנה

ניר רפאל בן רחל ברכה
יהודית שרה בת רחל
אסתר בת רחל
מאירה בת אסתר

נתנאל בן שרה זהבה
אסתר מיכל בת גיטל
יפה בת רחל יענטע

בתוך שאר חולי עם ישראל

הלכה פסוקה

תקציירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

ראייה נסיבתית לפגיעת רכב

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / שבט תשע"ד / תיק מס' 73147

דיינים: הרב סיני לוי

המקרה בקצרה: התובעת החנתה את רכבה בירושלים, כשחזרה לרכבה, ראתה כי הרכב שמלפניה צמוד אליה באופן שמועד את הפגוש שלה. היא ראתה עליו מדבקה של חברה, והתקשרה לחברה, לאחר מספר דקות הגיע הנתבע בעל הרכב וטען שיתכן שבעל הרכב שלפניו דחף אותו לאחור, בנוסף טען שיתכן שהפגוש היה פגוע מלכתחילה. הצדדים דיברו שוב מאוחר יותר ולא הצליחו להגיע להסכמה, ועל כן הגיעו לבית הדין. לדיון הראשון שנקבע הנתבע לא הגיע ולכן התקיים דיון נוסף.

טענות הצדדים

התובעת טוענת כי ברור לה שהנתבע הגיע עם רכבו לאחר שהיא חנתה, וכי הוא פגע בפגוש שלה, טענת התובע שהוא נדחף על ידי רכב אחר אינה סבירה, כמו כן היא דוחה את טענת הנתבע שהפגוש היה מעוך כבר. עלות התיקון לפי הערכת מוסד היא 800 ₪, בנוסף, היא תובעת גם פיצוי על אי הגעה לדיון ראשון, והחזר אגרת בית הדין בסך 300 ₪.

לטענת הנתבע, הוא חנה ופרק סחורה, וכשחזר מצא את רכב התובעת צמוד אליו, הוא מודה שהרכב שלו חנה במקום שמכופף את הפגוש של התובעת, אך למרות זאת הוא משוכנע שרכב התובעת חנה אחרי רכבו, בנוסף, לטענתו הפגוש היה פגוע מפעמים קודמות, ולכן אין לו ערך.

פסק הדין: הנתבע ישלם לתובעת 500 ₪, סכום זה כולל הוצאות משפט.

נימוקים בקצרה:

א. שיעור הנזק

בית הדין קיבל את טענת התובעת שנגרם נזק נוסף לפגוש. למרות שהיו כבר לפני כן פגיעות אסטטיות קודמות, אין זה דומה לכיפוף פגוש שעלול לגרום לנפילתו.

לטענת התובעת עלות התיקון היא 800 ₪, המחיר נראה סביר, ואין זה סביר להשקיע סכום גדול באופן יחסי בבדיקה של המחיר. לפיכך, בית הדין קיבל את הסכום שטענה התובעת.

לפי עיקר הדין שמים את הנזקים שנגרמים בדרך של "שומת פחתי" - כלומר, כמה ירד ערכו של הנכס כתוצאה מהנזק שנגרם לו, כפי שמופיע במשנה בבא קמא (ו, ב): "כיצד משלם מה שהזיקה? שמין... כמה היתה יפה וכמה יהא יפה". אמנם, במקרה שבו נכס עומד לתיקון ולא למכירה כתב החזון איש (בבא קמא ו, ג) שעל המזיק לתקן את הנזק או לשלם בעבור התיקון (ראו עוד: הרב יהונתן בלס "החזרת המצב לקדמותו כעקרון על בתשלומי נזיקין", תחומין יג עמ' 406-388).

ב. השאלה העובדתית: מי פגע במי?

בשאלה האם רכב הנתבע פגע ברכב התובעת נחלקו התובעת והנתבע. במקרה כזה של הכחשה בטענות, היה מקום לחייב את הנתבע שבועת היסט (שו"ע חו"מ עה, ז). בימינו לא נוהגים להשביע שבועת היסט, ונהגו בתי הדין להמיר את חיוב השבועה בחיוב כספי של עד שליש מהתביעה (דברי מלכיאל ב, לג). במקרה זה, מכיון שיש "רגליים לדבר" שהתובע פגע בנתבעת, על הנתבע לשלם לתובעת 150 ₪ עבור התיקון ברכב, בסכום זה שוקללה העובדה שהפגוש לא תוקן עד עכשיו, ויתכן שלא יתוקן כלל.

ג. הוצאות משפט

בנוסף הצדדים יתחלקו באגרת בית הדין שוה בשוה, ועל כך הנתבע ישלם לתובעת עוד 150 ₪. בנוסף הנתבע ישלם לתובעת 200 ₪ על הוצאות שנגרמו עקב אי הגעה לדיון הראשון.

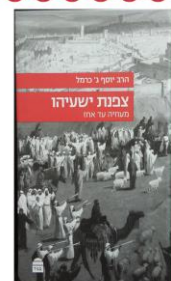
למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנושבה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

Israel

ישראל
ניסן, תש"ף

מוזיקה בספירת העומר

שאלה

האם מותר לשמוע דיסק של מוזיקה בספירת העומר? יש אדם מבוגר שנמצא בבדידות בימי הקורונה וזה יכול להועיל לו מאד לשמור על מצב רוח חיובי ולהפיג את הבדידות?

תשובה

מוזיקה שאינה משמחת ומביאה לידי ריקוד, מותרת בשמיעה לכל הדעות, אף בימי הספירה¹. מצווה לעודד אדם מבוגר השרוי בבדידות ויש חשש שהמצב ישפיע על בריאותו הנפשית ואפילו רק על מצב רוחו (שהרי למצב הרוח השפעה ישירה על הבריאות), לשמוע מוזיקה שתעודד את רוחו ותיתן מרגוע לנפשו². היתר לגבי ריקוד ממש תלוי בכל מקרה לגופו ויש להתייעץ עם רב המכיר את השואל ואת מצבו מקרוב³. אף שאר בני אדם שברוב השנים נוהגים שלא לשמוע מוזיקה בתקופת האבלות שבימי הספירה, אם הם חשים בבדידות מחמת מגפת הקורונה, רשאים לנהוג השנה כדעת הפוסקים המקלים ולשמוע מוזיקה מחמת הצורך הנפשי. ישנה עדיפות לשמיעת מוזיקה של שירות ותשבחות לקב"ה⁴.

נחלקו הפוסקים האם יש להימנע משמיעת כלי שיר כל השנה משום אבלות על חורבן בית המקדש, ולמעשה נוהגים להקל⁵. יש מהפוסקים שכתבו שאף שנוהגים להקל כל השנה, בתקופת האבלות שבימי הספירה יש להחמיר⁶, ויש שכתבו שאין חילוק בין ימי הספירה לשאר השנה, ומותר לשמוע מוזיקה אף בימי הספירה⁷.

¹ ישנם סוגי מוזיקה שאינם משמחים כמבואר במסכת שבת (קנא עמוד א) שהיו מחללין בהלוית המת. ואמנם שם מדובר על מוזיקה שהיא חלק ממעשה האבלות, אך ניתן ללמוד משם שישנם סוגי מוזיקה שונים. כמו כן ניתן ללמוד זאת משיטת המהרש"ל בגיטין (שם) שחילק בין שירת הגרדים לדבקים שאצל הגרדים שירה זו משמחת ולכן אסורה ואילו שירת הדבקים ענינה לא היה השמחה אלא צורך אחר ולכן יש מקום לחלק בין סוגי המוזיקה: בין מוזיקה המשמחת לבין מוזיקה שאינה משמחת. וכן כתבו בשם הגרש"ז אויערבך בספר הליכות שלמה [מועדי השנה ניסן-אב יא יד] שבספירת העומר נאסרה רק מוזיקה משמחת המביאה לריקודים. עיין בהרחבה בתשובתנו על שימוש במחשב או טלפון סלולרי בליל הסדר למי שנמצא במצוקה נפשית.
² מבואר במגן אברהם (תצא, ס"ק א) שנהגו להימנע בתקופת האבלות ימי הספירה מריקודים ומחולות. ולכן אין להקל אלא במקום צורך מובהק.
³ כמבואר בשו"ע (או"ח תקס, ג).
⁴ מובא בגמ' (גיטין דף ז ע"א) "שלחו ליה למר עוקבא: זמרא מנא לך דאסיר? שרטט וכתב להו: (הושע ט, א) "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים". ולישלח להו מהכא: (ישעיהו כד ט) "בשיר לא ישתו ויין ימר שכר לשותיו" אי מההוא, הוא אמינא הני מילי זמרא דמנא, אבל דפומא שרי, קמ"ל".

⁵ הטור (או"ח סימן תקס) מביא בשם הראשונים שלושה פרושים לגמ' זו ולאסור שמיעת זמר בזמן הזה וז"ל: "ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש"י כגון לשורר בבית המשתה והתוס' מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כההיא דאיתא בירושלמי "ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא" פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו ומלשון הרמב"ם ז"ל משמע דבכלי אסור לשמוע בכל ענין ובפה דוקא על היין אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפילו בפה אסור אף בלא משתה ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי כל שכן אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו אף בלא מליצה וניגון והני מילי שירת אהבים כגון לשבח יפה ביופיו וכיוצא בו אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה".
רש"י ותוס' פירשו שאלת הגמ' בבית המשתה על היין וממילא האיסור בכלי שיר הוא דווקא על היין {ותוס' הוסיפו אף למי שרגיל תמיד בכך כמלכים}. ואילו הרמב"ם הבין שבכלי שיר ישנו איסור תמיד ובכל מקום ובשירת הפה אסור רק על היין (וצריך לבאר בדעתו כיצד למד את הגמ' שהרי הגמ' לכאורה השוותה בין כלי שיר לבין שירת הפה ועיין שו"ת "אגרות משה" ח"א סי' קסו שמבאר דעת הרמב"ם) ואילו הרמב"ם בתשובה למד שהגמ' עוסקת לאו דווקא בשירה על היין אלא גם ללא יין ולכן אסור הן שמיעת כלי נגינה והן שירת הפה בכל מקרה חוץ משירות ותשבחות לה'.

נחלקו הפוסקים כמי לפסוק ומצאנו שלש שיטות:

א. מרן בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקס סעיף ג) פסק "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמוח בהם; הגה: ויש אומרים דוקא מי שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה (טור), ואסור לשומעם מפני החורבן, ואפילו שיר בפה על היין, אסורה שנאמר: בשיר לא ישתו ויין". לפי זה מרן המחבר פסק כרמב"ם בפסקיו שנגינה בכלי שיר אסורה תמיד ושירת הפה אסורה על היין.

ב. הרמ"א פסק כרש"י ותוס' שאף איסור נגינה בכלי שיר הוא בדווקא על היין ובבית המשתה וכן למי שרגיל בהם שאצלו הדבר מהוה שמחה יתירה כמבואר בתוס' וב"י שם.

ג. "בית חדש" (ב"ח) (על הטור שם) פסק כרמב"ם בתשובה שאין חילוק כלל בין בית המשתה וכל שירה הן שירת הפה והן כלי נגינה נאסרו בכל מקום ובכל זמן חוץ משירת שירות ותשבחות לה'. ומה שהגמ' הביאה מהפסוק של יין לאו דווקא בית המשתה אלא עיקר הקפידא בגלל השיר = המוזיקה.

הב"ח הוכיח שיטתו מהגמ' (סוטה מח עמוד א) "אמר רב הונא: זמרא דנגי ודבקרי - שרי, דגרדאי - אסיר" ופירש הב"ח "שזימרת בני אדם בשעה שמושכין המשאוי או בשעה שמנהגין השור לחרושה מותר שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל הנגינות שמנגנים האורגים והוא הדין שאר האומנים באומנותן אסורין שאינן אלא לשמח לבבם ואסור כדכתיב "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים" וכל שכן שאסור לשמוע כלי זמר... וכן הנשים המזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות בהן".

נחלקו הפוסקים האחרונים כיצד להכריע. "מגן אברהם" תמה על מרן המחבר מדוע פסק כרמב"ם ב"יד החזקה" ולא בתשובה ולכן הכריע כב"ח שפסק כרמב"ם בתשובה וכן הביא ראית הב"ח מסוטה והביא פסקו שגער בנשים המשוררות. (ואמנם כשהביא ראיתו מסוטה פירש את הגרדאי ששירתם היא שחוק בעלמא כפירוש רש"י ולא כב"ח שפירש לשמח לבבם ולקמן נפרש שאין זה אותו פירוש וצ"ע).

"משנה ברורה" אף הוא הביא את דברי הב"ח (או"ח סי' תקס ס"ק יג) ולעומת זאת (שם) ב"שער הציון" התיר לאשה לזמר כדי להרדים תינוקה כיון שלשית מרן המחבר ופשיטא שלרמ"א רק שירה על היין נאסרה ולכן בכל מקום שיש צורך בשירה לא נאסור כב"ח ונתיר שלא על היין. אך משמע שסתם שירה ללא צורך הוא אוסר כב"ח ואפילו שלא על היין.

בשׁוֹיִת "אגרות משה" (או"ח ח"א ס' קסו) מביא את שלש השיטות ומכריע כשיטת הרמב"ם בהלכותיו שכל כלי שיר אסורים ואילו שירה בפה נאסרה רק על היין. (ועיי"ש שלשיטתו ניתן לומר שאף רש"י ותוס' לא חולקים על הרמב"ם אלא רק על פירוש הגמ' על הפסוק בענין השירה בפה ולא על נגינה בכלי השיר שאסורה בכ"מ). ואף על פי שדחה ראית הב"ח מהסוגיא בסוטה, כיון שהגרדים הרי שרים בכל יום ואם כן נחשבים כמו המלכים שרגילים בשירה ולכן אסורה שירתם ואין בכך להוכיח שכל שירה בפה אסורה, הוסיף ואמר שבעל נפש יחמיר כב"ח ויאסור שירה בכל מקום, חוץ מדבר מצוה.

לכאורה דחיינו את הב"ח דחוקה עפ"י פשט התוס' והרמ"א שהטעם שרגילות אוסרת אף שלא בבית המשתה כיון שמדובר על מלכים שכל הזמן שומעים מוזיקה ומתענגים עליה ואצלם יש בדבר שמחה יתירה, וכן ביאר מרן ב"בית יוסף", ואם כן לא שייך לומר זאת על הגרדים ששרים תוך כדי מלאכתן. אמנם עיין בשו"ת "יחווה דעת" (ח"א ס' מה) שהביא שיטת המהרש"ל (גיטין פ"א ס' יז) שפירש את הגמ' בסוטה כ"אגרות משה" ואולי יש לפרשו אחרת וכדלקמן עיי"ש.

שיטה שלישית כתב הרב עובדיה יוסף בשו"ת "יחווה דעת" (ח"א סימן מה) והתיר לשמוע מרדיו וטייפ מוזיקה ואפילו בכלי שיר אם לא על היין ובבית המשתה וכרש"י והרמ"א והביא כדרכו אחרונים רבים לבסס דבריו. ואע"פ שברדך כלל פוסק הוא כמרן המחבר שהחמיר כרמב"ם הרי שכאן לדעתו יש להתיר כיון שיש ספק ספיקא. ראשית יתכן שאין הלכה כרמב"ם ואף אם הלכה כמותו יתכן שאף הרמב"ם שכתב שאפילו בשירה בפה אסור על היין הרי על היין הולך אף על הרישא שמדברת בכלי נגינה וא"כ אף הרמב"ם יודה לרש"י כפירוש כנה"ג ואף אם לא נפרש כך הרי שברדיו ניתן לומר שאין זה מכשיר שהיה בזמן חז"ל ואם כן כלל לא גזרו עליו וכשיטת "חלקת יעקב".

וסיים דבריו "והמחמיר תע"ב".
ועיי"ש עוד שדחה ראית הב"ח מהסוגיא בסוטה כיון שפירש הגמ' כפירוש המאירי ורב האי גאון שהחילוק בין שירת הגרדים לשירת הנגדי ודבוקי שבשירת הגרדים היו דברים מכוערים ודברי פריצות ולכן נאסרה בניגוד לשירת הדבוקי. לפי זה אין ראייה כלל לאסור שירה בפה. על פי דבריו ניתן לפרש כך אף ברש"י שפירש ששירת הגרדים היתה לשחוק בעלמא ולא כביאור הב"ח שלשמח לבבם אלא שחוק והיתול ודברים מכוערים ולכן נאסרה, ודלא כ"מגן אברהם" לעיל. אמנם מפירש"י לא משמע כן, כיון שפירש את שירת הנגדי ודבוקי כצורך העבודה ואם כן החילוק הוא בין שירה שהיא לצורך עבודה לשירה שאיננה לצורך ולא בין שירה נאה לשירה מכוערת ופרוצה. נמצינו למדים שהלכה זו תלויה במחלוקת ראשונים ואחרונים, אם מותרת כל השנה נגינת כלי שיר או שירה בפה. ולמעשה, מנהג העולם להקל.

בשו"ת "אגרות משה" (או"ח ח"א סימן קסו וכן ח"ג סימן פז) אסר לשמוע מוזיקה מכלי שיר בספירת העומר כיון שלשיטת הרמב"ם (הובאה באריכות לעיל) כל השנה נאסרת שמיעת מוזיקה ואף אם כל השנה נקל כרמ"א ונתיר הרי בימים שיש למעט בשמחה יש לאסור כרמב"ם. לשיטתו אף שלא מצאנו הגדרה לימים אלו כימים שצריך למעט בשמחה אך כיון שצריך לנהוג בהם מנהגי אבילות הרי שמוכח שצריך למעט בשמחה. הערת מו"ר הגר"י אריאל: האג"מ כתב שבספיה"ע גם האשכנזים צריכים לנהוג כספרדים בגלל זכר לחורבן דבריו מתאימים יותר לבין המצרים ולא לספיה"ע שהאבל הוא על תלמידי ר"ע וחורבן הקהילות ואכן בספר מסורה למשה הגרמ"פ חזר בו לענין ספיה"ע

נשארה רק הסברה של ניגוני ריקודים ומחולות. יתר הניגונים גם בכלים מותרים וכן כתב שאין חילוק בין מוזיקה הנשמעת מרדיו וטייפ (או כל מכשיר משמיע מוזיקה אחר) או ישירות מכלי נגינה. מוכח מדבריו שמוזיקה נחשבת בהגדרת שמחה ולכן נאסרה בספירת העומר ופשיטא שאף באבילות יש לאסור. כן פסק (נו"ד ח"ד ס' סא' סעיף יח) שאסור לאבל לקנות בגד חדש כיון שהוא שמח מכך. לשיטתו הגדרת שמחה היא כוללת גם הנאה נפשית ולכן אסר אף שמיעת מוזיקה מרדיו, להנאתו.

גם בשו"ת "יחווה דעת" (ח"ו סימן לד) פסק שאין הבדל בין שמיעת נגינת כלי שיר ישירה לבין שמיעת שירים מרדיו. ובימי הספירה יש להחמיר ולאסור וק"ו שבאבל שאסור בשמחה יש לאסור.
גם "מנחת יצחק" (ח"א קיא) אסר שמיעת מוזיקה בספירת העומר וטעמו שיש לאסור השמעת מוזיקה ק"ו מרקודים ומחולות שאסר "מגן אברהם". והוסיף שאפילו אם היה הדבר רק מנהג, היה ראוי לאסור. אמנם תשובתו היא על השמעה ישירה מכלי נגינה ולא על שמיעה מרדיו ולכן מובן הק"ו שעשה מרקודים ומחולות ואין זה נוגע לנדון דינן. אמנם עיין בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח' טו סימן לג) שם כתב ששמיעת מוזיקה מרדיו הרי היא כמו שמיעת מוזיקה חיה, ובימי שלשת השבועות ובימי הספירה כיון שריקודים ומחולות נאסרו, כך נאסרה שמיעת כל סוגי המוזיקה.

בשו"ת "מלומדי מלחמה" לגר"א רבינוביץ (עמוד 215) בהתייחסו לשאלה האם מותר לשמוע מוזיקה מרדיו בשלושת השבועות כתב שמוזיקה של שמחה כגון מוזיקה בבית המשתה נאסרה כל השנה. מכיון שאין אנו אוסרים שמיעת מוזיקה מרדיו כל ימות השנה כיון שאין אנו מגדירים אותה כשמחה הרי אין שמיעת מוזיקה מרדיו אסורה אף בשלושת השבועות כיון שאין גזירה מיוחדת על מוזיקה. בשו"ת "יחווה דעת" (ח"א סימן מה) הביא דעת שו"ת "חלקת יעקב" (סב, ב) שאפילו אם כל כלי שיר נאסרו הרי על רדיו לא נגזרה הגזירה ומותר.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנריך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

[ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org](mailto:info@eretzhemdah.org)

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>			